

АНАЛИЗ НА ЗАКОНОПРОЕКТИ ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА ЗАКОН ЗА ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯТА 2018 Г.

„Това, че сте на свобода, не е ваше постижение, а наше недоглеждане“.

Феликс Дзержински
небезизвестен чекист и държавен терорист
от болшевишката революция в Русия през ХХ век

„Който бяга, ще се бие пак“.
Тертулиан – християнски богослов, II в.

През 2018 г. постъпиха два законопроекта за изменение и допълнение на религиозния закон от 2003 г. – Закон за вероизповеданията (ЗВ). Първо постъпи проект от ГЕРБ, ДПС и БСП (тук наричан Об. Пр. от „обединен проект“) на 4 май. Другият, от Обединени патриоти (наричан „ОП“), бе внесен на 9 май.¹ Същите бяха одобрени от парламентарната Комисия по вероизповеданията и човешките права на 4 октомври 2018 г. и гласувани в заседание на Народно събрание на 11 октомври същата година. С доклад на Комисията на 19.10.2018 г. двата законопроекта бяха обединени в един общ, с нова номерация на предлаганите разпоредби и без значима друга промяна в съдържанието на текстовете.² Тук са взети предвид проектите както са подадени начално. Настоящият коментар следва да бъде отнесен и към Общия законопроект поради същностната идентичност на началните текстове с последващо обобщения такъв. Към момента на изготвяне на настоящото изложение предстои окончателно оформяне и гласуване на измененията на религиозния закон.

Въведение и обхват

Настоящото изложение дава в сравнително кратък вид характеристика на визираните законопроекти по отношение на: 1) законодателна философия, 2) ограничителна същност на предлаганите нови разпоредби и 3) резултати от евентуалното приемане на предложенията и как новите рестрикции ще въздействат върху протестантските общности.

¹ Съответно вх. № 854-01-34/04.05.2018 г. и вх. № 854-01-38/09.05.2018 г. по описа на Народно събрание.

² Пълното наименование на Общия законопроект е както следва: Законопроект за изменение и допълнение на Закона за вероизповеданията. Обединен законопроект, изготвен по реда на чл. 81, ал.2 от ПОДНС, на основата на приетите на първо гласуване: 1. Законопроект за изменение и допълнение на Закона за вероизповеданията; 2. Законопроект за изменение и допълнение на Закона за вероизповеданията. Сигнатура: 853-14-10. Дата на постъпване 19.10.2018. Пълният текст на Общия законопроект е достъпен чрез Интернет тук: <http://parliament.bg/bills/44/853-14-10.pdf>.

Като цяло нашият анализ установява, че проектите са противни на Конституцията и демократичното общество и са ненужни. Тяхната цел да се овладее опасността от тероризма е неизпълнима, а останалите ограничения не съответстват на настоящото законодателство, Конституцията, международното право³ и на принципите на едно демократично общество. Предложената методика за финансиране на големи вероизповедания, извън прекомерните ограничения за финансиране на общностите, може да се реши на базата на съществуващото законодателство, не се налага изменение на закона (ЗВ) за тази цел.

Значително ще бъде застрашена дейността на всички вероизповедания, включително и на евангелско-протестантските църкви и общности, ако визираните проекти станат действащо право.

Изложението се спира само на част от проблемите на законопроектите. Посочените тук аргументи са повече от достатъчни да мотивират пълно отхвърляне на предложените изменения и допълнения, без да се влиза в свършено изчерпателна аргументация текст по текст.

Законодателна философия

В съответствие с тенденцията през последните три години – да се предлагат промени в законодателството с цел да се ограничи свободата на религиозна вяра и нейното практикуване в полза на налагане на държавен контрол над вярващите – визираните законопроекти са напълно в духа на това развитие.

На първо място, проектите третират религията като изначално опасна за народа и държавата. Няма друг по-мек начин да бъде определен духът и на двата законопроекта. Финансови ограничения, ограничения в изразяване на посланието на религиозните общности, ограничения в образователната и просветна дейност на вероизповеданията, ограничения и дискриминация на основа религия във формирането на структури и юридически лица, ограничения на съпътстващи основни граждански права (правото на сдружаване, право на мнение, политически права на вярващите, разпространяване и събиране на информация, събрания на закрито без разрешение и др.): предложенията за изменения и допълнения въвеждат единствено и само ограничения и по-сурови наказания.

Светска или атеистична държава?

На второ място, държавата, видимо в предложените изменения и допълнения на ЗВ, се възприема като доминираща в правото си да се намесва в делата на църквата (религиозната общност), докато на църквата (религиозната общност) са наложени крайни забрани да се въздържа от „политическа“ дейност (една крайно неясна формулировка). Налице са държавни

³ Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) в чл. 9 изрично и подробно гарантира свободата на мисълта, съвестта и религията. Нарушенията на тази Конвенция, част от българското вътрешно право не коментираме подробно, тъй като Меморандум от Alliance Defending Freedom подробно разисква чл. 9 от ЕКПЧ и противоречията на законопроектите с ЕКПЧ стават видни от този Меморандум. Достъп до превода на български в Интернет: <http://svobodazavseki.com/images/pdf/adf-memo-2018-bg.pdf>.

забрани за конкретни идеи под предлог, че представляват „религиозен радикализъм“ (§26 и §5 – „чл. 7а, т. 5“ от ОП).

Макар не изрично заявено, атеизмът очевидно е възприет като правилната идеология, която трябва да бъде защитавана със средствата на държавна власт. В този смисъл философията на законопроектите е преимуществено атеистична и оттук може да бъде считана като антидемократична.

Доминиращата роля на държавата е типична за идеологическата атеистична държава, в която борбата с религията е основа на държавното доминиране над вярата, християнството, вярващите хора и другите религии.

За разлика от атеистичната държава, светската държава, предвидена в българската Конституция (КРБ), балансира интересите на групите в обществото с различен светоглед и идеология, включително като не дава предимство на атеизма пред религията. Светската държава държи на ненасилието в публичния дебат, опазването на вътрешния ред и сигурност и защитата от външни врагове, и с това се изчерпва функцията ѝ по религиозните въпроси. Тази балансираща функция е залегнала в българската Конституция – чл. 37 и чл. 11, но проблемните законопроекти не се съобразяват с тези основни норми. Те предвиждат „експертни становища“, специализиран и засилен финансов контрол, контрол над мисълта и словото, които, твърди се, са нужни за опазване правото на вероизповедание и националната сигурност. Подобни ограничения за атеистични организации и мнения не са предвидени по никакъв начин в този или друг български закон. Връзката между тероризъм и атеизъм не се прави, докато религиозните общности са подложени на такива ограничения и на такава връзка.

Трето, въпреки че вносителите твърдо не желаят религията да се ползва за политически цели, предвиждат финансирането на големите вероизповедания, тези с над 1% привърженици от последното преброяване, да е от държавния бюджет и да е базирано на принцип, ползван при разпределението на държавни пари за политическите партии (Об. Пр. – §§ 6, 14). Религиите биват третирани от вносителите като политически партии, субсидирани са от всички данъкоплатци, и по този начин придобиват характеристики на придатък на държавната власт и на държавната бюрокрация. На вероизповеданията се отрича трансцедентният и религиозен характер, пренебрегнати са измеренията на сакралната им функция и са превърнати в институции на профанното. Свещенослужителите стават и служители на държавата, освен че са служители на църквата.

Излишно писане на закони

Освен че противоречат на Конституцията, международното право и демократичните принципи, проектите по никакъв начин не допринасят за запълване на някаква празнота в законодателството. За целите, които вносителите твърдят, че са си поставили, са налице вече съществуващи закони, които са приложими за всички, включително и за религиозни организации. При наличието на Закон за противодействие на тероризма, Закон за мерките срещу финансирането на тероризма, Закон за мерките срещу изпирането на пари, Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“, особените правила за регулиране на религията, независимо от заявените намерения за спазване на свободата на вероизповедание, не може

да прикрие целта за въвеждане на дискриминационни ограничения на основа религия. Неясно защо горесцитираните, вече действащи закони се считат от вносителите като неприложими по отношение на вероизповеданията, за да се предлагат специализирани ограничения на същите.

Финансирането на „големите“ вероизповедания, включително на Българската православна църква, не се нуждае от закон за изменения и допълнения на ЗВ. Досега действащото законодателство безпроблемно може да уреди този въпрос, както и до момента, в рамките на закона за държавния бюджет или с нарочни подзаконовни актове.

Спирането на тероризма чрез ограничаване на човешките права на спазващи закона граждани

Някои от идеите и текстовете, залегнали в проектите, са очевидно и крайно недообмислени. Остава неясно как вносителите целят да ограничат „терористична дейност“ на територията на страната чрез налагане на ограничения на духовната дейност на спазващи закона граждани и техните организации, въввлечени в конституционна дейност. Тероризмът е престъпна дейност. За пресичането на този вид престъпна дейност има специализирани закони за ДАНС⁴, за защита от тероризъм, Наказателен кодекс и др.

В мотивите на Об. Пр. четем, че се цели въвеждането на стриктен финансов контрол: „Сега действащите норми не изключват чуждо финансиране, което с оглед на международната обстановка и в духа на борбата с тероризма, налага пряко ангажиране на държавата с този въпрос“. Под „пряко ангажиране на държавата“ вносителите визират налагане на непосилно бюрократично и административно бреме върху финансирането на вероизповеданията, било то частно или от субсидии, както става ясно от самия проект (вж. §6 и §8, новосъздадените ал 2, 3 и 4 от Об. Пр.).

Терминът „религиозен радикализъм“, макар и дефиниран, остава неясен и противоречив. Според §26 ОП това са „опасни за националната сигурност действия, проповеди, текстове, изявления или обръщения на вероизповедание, които: а) отричат светския характер на държавата, оспорват или заменят върховенството на закона с друго право или се позовават на такова..., б) противоречат на Всеобщата декларация за правата на човека..., в) противопоставят хората на религиозна или верска основа“.

Идеята за светската държава е изведена в абсолютна крайност, която не може да бъде поставяна под въпрос. Всеки опит за дискусия или форма на „отричане“ на светския характер на държавата са третираны като „опасност за националната сигурност“. Ще посочим, че всеки проповедник, който цитира думите на Христос от Матей, 28 гл., „даде Ми се всяка власт, както на небето, така и на земята, идете и проповядвайте на всички народи“, тъй като Христос, Божий Син, е считан за „религиозна фигура“, на практика попада под ударите на предложените ограничения на словото и мисълта. Великото поръчение в Матей 28 да се проповядва спасението чрез Христос на всички народи се явява „текст и проповед“, които биха могли да бъдат сметени за опасни за националната сигурност.

По същия начин текстовете и идеите в старозаветната книга Даниил, че „върховен владетел е Бог“ и „че Бог назначава земните царе и управници“, би била заплаха за националната

⁴ Държавна агенция „Национална сигурност“.

сигурност на България, защото поставя Бога като Върховен владетел, контролиращ светската власт.⁵ Същите аргументи важат и за забраната вярващите да издигат върховенството на Божия и моралния закон над светския. Вносителят не допуска идейно различие и напрежение между богословската мисъл и традиция и своето усещане за върховна власт като законодател и парламентарен избраник. Исторически и юридически факт е, че като цяло, ако светските закони не са преминали през обществен и морален коректив, водят до несправедливи и жестоки резултати. Ще посочим нацисткото и комунистическото законодателство. Функционерите на тези режими се оправдават с „изпълнение на закона“. Без да навлизаме в сложните отношения между светска власт и богословските учения на църквата, ще посочим едностранчивото и ограничителното мислене на вносителя.

Забраната за противоречие на религиозните виждания с Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ) е безпардонен контрол над мисълта и съвестта на хората. Самата ВДПЧ, в чл. 18, гарантира правото на всеки да има, изповядва и разпространява своите религиозни убеждения. Не вероизповеданията, а вносителят на проекта застава в противоречие с ВДПЧ.

Коментираме другаде в това изложение по въпроса, че „противопоставяне на хората на религиозна или верска основа“ е също много разтегливо понятие. Самото проповядване на друга вяра в присъствието, или дори само със знанието (публикация в Интернет), на непоследователи на същата може бъде счетено за противопоставяне. Такъв би бил случаят, когато някой от невярващите или друговеците се почувстват засегнати поради възприета от тях заплаха за тяхната верска правота, която идва от проповедника. Подобно възприятие се случва често, но тази мнима „обида“ не премахва законно гарантираната свобода на словото и свободата на проповед на своите убеждения.⁶

Ограничителна същност на предлаганите нови разпоредби

В Декларация от 28 май 2018 г. две евангелско-протестантски вероизповедания и нашата правозащитна организация изразиха своето неодобрение на предложеното законодателство като ограничаващо правата на вярващите и застрашаващо демократичните устои на обществено устройство в България.

Ограниченията на свободното спомоществование и финансиране, регистрацията на юридически лица, на мисълта и словото чрез контрол на проповеди и проповедници, на събранията и сдружаването на религиозна основа категорично доминират духа на проектите – тези бяха обобщено изброени в Декларацията. Следват изброени точките от Декларацията с кратки примери от критикуваните законопроекти. Следва да се има предвид, че аргументацията относно различните точки се отнася и до други такива поради преплитането на материята, уредена в ЗВ и в предлаганите от вносителите промени.

Отмяна на свободата на словото и съвестта чрез налагане на държавен контрол над богослужението и учението на църквата

⁵ Библията, Стар Завет. Книга на Даниил гл. 2, ст. 21, 37, 44.

⁶ Именно това бе мотивацията на нашумялото писмо от властите до бургаските държавни училища през 2008 г. срещу три вероизповедания, считани за „нетрадиционни“ – противопоставяли хората на верски принцип. Делото по този въпрос все още предстои да бъде гледано от Европейски съд за правата на човека.

В §12 от Об. Пр. се изменя текст на сега действащия ЗВ – чл. 33, ал. 6 така: „Дирекция „Вероизповедания“ на Министерски съвет осъществява контрол на учебното съдържание и заверява издаваните от духовните висши училища дипломи“.

Докато висшето образование се контролира от държавата и вероизповеданието иска да има разпознато от държавата висше образователно училище, то заверката на дипломата е разбираема и допустима практика. В същото време държавният контрол над учебната програма по въпроси на вероизповеданието е крайно неуместна и дори неосъществима с оглед компетентността на държавните чиновници по въпросите на дадената вяра. Формулировката също позволява държавен контрол и над друг вид, не само висши, духовни училища.

В §2 на ОП се отнемат политически права с още една неясна формулировка на това що е „политическа цел“:

„Правото на вероизповедание не може да се упражнява с политически цели“.

Опитите в §26 от ОП да се дефинира правно понятието „политизация на вероизповедание“, както и „религиозен радикализъм“, са изцяло неуспешни. Вносителите настояват „политическата власт“ да се отдели от „религията“.

„Политическа цел“ е и критиката на дадени държавни политики и мероприятия, като например узаконяването на неморални практики, аборти или назначаване за „брак“ между еднополови двойки – дейност, която е обществено значима и критикувана от всички християнски вероизповедания, които се основават на Библията.

Нарушаване принципа за разделение на църква и държава чрез сериозна намеса във вътрешните и организационни дейности на църквите от страна на държавата и нейните органи

В цялост проектите извършват систематични нарушения на този принцип. Ще посочим, че през 2004 г. Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа изготви „Насоки за преглед на законодателството, свързано с религия или убеждения“. В Раздел 2(F)(1) на документа се казва: „Не е позволена намеса във вътрешните религиозни въпроси чрез преценка по същество на църковните структури, налагане на бюрократични изисквания относно назначенията на свещенослужителите и други подобни“.

Цитираните законопроекти не се съобразяват с Насоките. Тук сочим само един пример за илюстрация. В §9 от Об. Пр. се правят следните предложения за изменения на текстове от ЗВ:

„Централните ръководства на вероизповеданията поддържат регистри на свещенослужителите и служителите (...), като предоставят на дирекция „Вероизповедания“ на Министерски съвет възможност за достъп до тези регистри.“

„Всеки свещенослужител трябва да бъде снабден с удостоверение, издадено от централното ръководство или от местно поделение (...), с което да се легитимира като представител на вероизповеданието.“

Недопустимо вмешателство от страна на държавата е това какво взаимоотношение на доверие и вътрешно легитимиране следва да изгражда дадено вероизповедание. Държавата може да следи за това как се легитимира даден гражданин съгласно гражданските задължения на съответната личност. Каква вяра изповядва даден служител на вероизповедание и как я засвидетелства не е в правомощията на държавния орган. Подобно изискване би противоречало и на конституционното право на всеки да не дава информация за убежденията си или тези на другото (чл. 38 от КРБ). Целта на чл. 38 от КРБ е да бъдат предпазени хората от държавно преследване заради техните идейни, политически и в случая религиозни убеждения.

Подобна намеса е забраната свещенослужители да бъдат само български граждани, идеята за поддържане на регистри на проповедниците и служителите в същата разпоредба на §9 Об. Пр., както и регулирането на избора на ръководни длъжности във вероизповеданията (§5 от Об. Пр.).

Отричане на правото на свобода на мисълта и съвестта на вяращите чрез налагане на изискването проповедници и свещенослужители да бъдат обучавани единствено в контролирани от правителството учебни заведения

Недопустимо и незаконосъобразно в едно демократично общество е държавата и управляващите да диктуват съвестта и посланието на църквите и религиозните общности. За съжаление, точно това е целта и практиката, предлагана от визираните проекти. Забраната за разпространяване на литература, издателска дейност, проповед и слово, които биха попаднали под ограничителните норми поради неясните критерии що е „политизиране на вероизповедание“ или „религиозен радикализъм“, са един пример. Друг такъв са промените, заложи в §12 от Об. Пр. – те предвиждат само вероизповедания, към които принадлежи над 1% от населението, да могат да откриват духовни училища по Закона за предучилищното и училищното образование. Предложението е и Дирекция „Вероизповедания“ да контролира учебното съдържание (§12 Об. Пр., изменение на чл. 33, ал. 6 от ЗВ). Трети пример са ограниченията за участие на чужденци в проповеди и богослужбени събрания.

Налагане на държавен контрол над посланията и проповедите на религиозните общности

В §5 на ОП четем:

„Чл. 7а. (1) Религиозните общности и институции са длъжни да: 1. Определят за проповядващи духовници български граждани, завършили училищното и висшето си светско и религиозно образование в Република България, с изключение на чл. 7, ал. 7.“

Няма основание държавата, отношенията с която са основани на гражданството, съгласно произхода и издадения от държавата документ за самоличност, да поставя и налага изискване какво светско гражданство да има някой, който е член или ръководител на религиозна общност или деноминация. Критериите за това какви качества трябва да притежава даден ръководител на религиозна общност се решава от общността, не от държавата. Противното е вмешателство на държавата във вътрешния живот на религиозната общност. В случай че държавата държи на гражданството, което контролира, то държавата би могла да наложи и

други характеристики, за които тя законодателства и които да присъстват у ръководителите на религиозната общност.

В същото време чл. 7, ал. 7 също е нов и е предложен от ОП в §4 на проекта:

„(7) Български граждани, завършили религиозното си образование в чужбина, могат да участват в богослужение и да извършват богослужебни ритуали след признаване на резултатите от ученето при реда и условията на Закона за предучилищното и училищното образование или на издадената диплома при условията и по реда на Закона за висшето образование.“

Този текст означава, особено за евангелските и протестантски вярващи, че почти никой няма да може да се класира за „пастор“ или църковен ръководител и „презвитер“ без „религиозно образование“ по смисъла на курс в училище, което издава „признаваема“ от държавата диплома. Също така съгласно протестантско-евангелското разбиране и особено в тези протестантски общности, които поддържат новозаветното вярване, че всички вярващи са светии и „свещенослужители“, подобен текст би означавал, че само тези, завършили религиозно образование, „могат да участват в богослужение“.

Също в §5. ОП:

„Чл. 7а. (1) Религиозните общности и институции са длъжни да: (...) 4. Не разпространяват литература и да не проповядват идеи, които противопоставят българските граждани на религиозна основа.“

Този е може би един от най-ярките примери за рестриктивните и проблематични текстове срещу свободата на съвестта и словото. Забранява се конституционна дейност, защитена и от доктрината за национална сигурност, според която опазването на правата на човека е в основата на определението за „национална сигурност“. Въпреки това, под предлог за опазване на „националната сигурност“ се ограничава свободата на религията, свободата на словото, на информацията, на съвестта, на разпространение на литература и проповеди. Това ограничаване на основни човешки права е противоконституционно, противоречащо на чл. 11, ал. 1-3 от КРБ, както и на чл. 2 от Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, който дава определение на „национална сигурност“. (Това е една от причините на твърдим, че проектите застрашават конституционния ред).

Второ, забраната е основана на неясния критерий, че „противопоставят българските граждани на религиозна основа“. Поради различията в религиозни вярвания, включително и в рамките на една религия (християнството е православно, протестантско и римокатолическо), всяко проповядване на различна вяра или религия може да попадне под забраната на предложената разпоредба. В тази категория може да попадне всяко послание, всяка проповед и всяка книга. България е считана за „православна страна“ и книга, която е богословски протестантски трактат, може да бъде видяна като противопоставяне на българските граждани на религиозна основа. Протестът срещу аборта, базиран на Библията, и вярването, че човешкият живот е неприкосновен от зачатие, е друга „политически мотивирана“ употреба на вярата и също може да раздели български граждани на основа религия. Примерите са безброй.

Забранява се или строго се ограничава всякаква духовна мисионерска работа от чужденци с въвеждането на изрично одобрение от централната Дирекция „Вероизповедания“

В §9 от Об. Пр. се правят следните предложения за изменения на текстове от ЗВ:

„Свещенослужители и служители на вероизповеданията могат да бъдат само български граждани. Чужди граждани могат да бъдат свещенослужители само след предварително разрешение от дирекция „Вероизповедания“ на Министерски съвет“.

В §4 от ОП се предлага следния текст:

„(5) Религиозните общности и институции не могат да включват в: (...) 3. Ръководните си органи, административните и организационните си дейности чужденци“.

Религията и Бог са абсолютни, или поне абсолютистки и наднационални понятия. Това, че дадено вероизповедание е станало традиционно за даден народ, като православие, протестантизъм или ислям, по никакъв начин не превръща трансцедентното, абсолютното, вечността и Божествената Личност в ограничена етно- и гео-политическа реалност.

За крайно негативните последици от търсената законодателна и практическа международна изолация на вероизповеданията, и конкретно евангелско-протестантските общности, коментирахме по-горе. Подобен подход е сравним с този на комунистическия Закон за изповеданията от 1949 г., чиято цел бе пълната изолация на българските вероизповедания от международната общност и най-вече от взаимоотношения със западните партньори на общностите.

Забранява се спомоществованието на църкви и християнски вероизповедания от чужбина и се установява единствено държавно финансиране или финансиране от контролирани източници в България. Ограничават се даренията, произхождащи от местни вярващи и съмишленици. В същността си това е крайна намеса на държавата в правото на асоцииране (сдружаване) и във вътрешния живот на църквите и религиозните общности

Установяването на пълна финансова зависимост на вероизповеданията от държавата е един от лостовете за премахване на свободата на вероизповедание в страната чрез визираните проекти. Предлогът е справяне с международния тероризъм.

На първо място, *де факто* забраната за дарения от чужбина, от една страна, и задължителното налагане на дарения с източник от България, които дарения да бъдат оповестявани и следени от държавата, на практика приравняват църквите и религиозните общности с престъпни организации, които ползват парите си за незаконна дейност, за да се налага такава крайна мярка, неприлагана спрямо никоя друга организация. Подходът, че църквите са публични организации, както са политическите партии, има само частично основание в практиката и закона. Този подход следва да бъде балансиран с неприкосновеността на вярата, на вътрешния живот на църквата (вероизповеданието), неприкосновеността на изповедта и дарителството. Парите, дадени на църквата, не се потребяват за престъпна дейност, а за духовно-просветителска и благотворителна такава.

За „престъпна“ е считана християнската и църковната дейност само при режими и общества, които са войнстващо атеистични или тиранични и са наложили една задължителна религия или идеология. Подобни режими целят установяването на единна държавна идеология с принуда, за което има изрична забрана в българската Конституция.

За съжаление, общият дух на проектите и прозиращата презумпция на вносителите е, че в същността си всяка религиозна дейност е на ръба на престъпната дейност и тероризма и следва да бъде стриктно контролирана. (Мотиви към Об. Пр.: цели се пресичане на чуждото финансиране, която цел, „с оглед международната обстановка и в духа на борбата с тероризма налага пряко ангажиране на държавата“. Мотиви към ОП: „Предложените изменения и допълнения с този проект са предизвикани от негативни по характера си явления – религиозен радикализъм и осъществяване на терористични актове“.)

В същото време България статистически не попада дори в първите 90 (деветдесет) страни, директно застрашени от тероризъм. Съгласно „Глобален индекс на тероризма за 2017“ на Института за икономика и мир България е на 94-то място по степен на въздействие на тероризма върху страната.⁷ Това класиране придобива смисъл, когато го съпоставим с терористичната заплаха в страни, в които няма специални закони, които да ограничават свободата на религията като форма на борба с терористичната заплаха: САЩ (32-ро място от 163 страни), Великобритания (35-то от 163), Швеция (52-ро), Ирландия (64-то), Финландия (76-то), Дания (90-то).

Нещо повече. Същият този индекс сочи, че терористичната заплаха за България през последните години не се увеличава, а намалява. През 2013 страната е била на 50-то място, през 2014 – на 61-во, през 2015 – на 70-то и през 2016 – на 82-ро.

Не следващо място ще отбележим, че тероризмът не е само „религиозен“. „Държавният тероризъм“ бе част от недалечното минало на българското общество и неговия управленски модел. Сталинисткото (комунистическо) и нацисткото (националсоциалистическо) държавни устройства са част от възприетите като такива модели на терор над обществото от една група под формата на държавно управление. Част от сталинистко-комунистическия метод на държавен терор, повлиял и в българската история от ХХ век, включваше унищожаването на вярата в Бога, за да просъществува утопичното общество на атеистичното братство.

Самият факт на това историческо минало трябва да е повод за засилена чувствителност у вносителите относно опасностите за демокрацията, които крият такива непремерени антирелигиозни държавни инициативи.

В случая вносителите се притесняват от международен тероризъм, без ясно да сочат какъв е неговият произход, и възприемат антирелигиозна законодателна позиция, която силно наподобява отношението към религиите от времето на атеистичния режим. При тези факти не можем да не поставим под въпрос доколко вносителите имат предвид някакви наистина адекватни и сериозни мерки, които касаят България в борбата с тероризма, а или такива, които са само повод за ограничаване на основните права на хората.

⁷ IEP. Global Terrorism Index 2017: Measuring and Understanding the Impact of Terrorism. Стр. 10. Информацията, включително в графичен вид, е достъпна в Интернет на адрес: <http://visionofhumanity.org/indexes/terrorism-index/>.

Предпазването от международен тероризъм с методите на крайно държавно ограничаване на основни правата на хората трябва да породи тревога не само у вярващите, но и у невярващите, демократично мислещи хора и организации.

Конкретно, в огромния брой от случаите на протестантско-евангелски вероизповедания църквите въобще не разчитат на държавните субсидии, а на дарения на симпатизанти и сродни църковни организации. Финансовите ограничения и чрезмерен контрол ще затруднят сериозно евангелско-протестантските вероизповедания и църкви, които разчитат на сестрински такива с произход в традиционно протестантски западни страни. Не е тук мястото да посочваме огромната роля на благотворителността и просветната дейност на евангелско-протестантските вероизповедания в историята на България като цяло, както и в последните години на европейско развитие на България. В международен план протестантските християнски организации инвестират не само духовно, но и икономически в развитието на страната. Защо дейността на тези вероизповедания следва да бъде обвързана с международния тероризъм, както това ще направят предложените законопроекта, е логично, правно, и морално необяснимо.

Законопроектите целят да въведат международна изолация на вероизповеданията в България (вж. по-долу), включително чрез прекратяване или крайно затрудняване на материалната помощ от международната християнска общност.

Налице са достатъчно финансово-контролни закони, вече в действие, които се прилагат за вероизповеданията, както и за други нестопански организации или търговски дружества (закони за счетоводството, данъчни закони, закон срещу изпирането на пари и др.). Налагането на специални финансови забрани на основа вяра и религия е незаконно и противоконституционно (вж. чл. 6 КРБ, Закон за защита от дискриминация).

Още примери от законопроектите

§ 8. На Об. Пр., правят промяна в чл. 28 на ЗВ, като създават нови алинеи 2, 3 и 4. Тези алинеи следва да бъдат цитирани дословно:

„(2) Не могат да се даряват средства от чужди държави и лица за възнаграждение на персонал (свещенослужители и служители на религиозни институции)

(3) Даренията по ал. 1 от чужди държави и чужди физически или юридически лица се извършват след предварително разрешение от дирекция „Вероизповедания“ на Министерския съвет.

(4) Вероизповеданията до края на месеца, следващ всяко тримесечие предоставят информация на дирекция „Вероизповедания“ на Министерския съвет за всяко дарения по ал. 1 от местно физическо или юридическо лице, което е в размер над ... лв., по ред и условия, определени от дирекцията.“

Даренията от чужбина рядко се дават с условие дали да се използват за заплати на свещенослужители, или не. Обикновено подобни дарения са без условие и се разпределят според нуждите на вероизповеданието или църквата. Тъй като целта на дарението ще се определя най-вероятно от получателя, а не от дарителя, това би означавало, че държавата ще

има изисквания да следи всички дарения с цел да установи дали те не се ползват за „заплати на свещенослужители“. Така всяко дарение от чужбина, в минимален или по-голям размер, ще трябва да бъде разрешавано от Дирекция „Вероизповедания“.

С §10 от ОП, се добавят нови чл. 14а и 14б в ЗВ. В текста се твърди, че за да се регистрира вероизповедание, то трябва да приложи към заявлението и „описание на източниците и начина на финансиране – по образец“. Това е още едно крайно бюрократично и непосилно изискване, за новорегистриращи се вероизповедания, подобно на ограниченията, предложени в §8 на Об. Пр.

От друга страна, установяването на субсидии на принципа на политическите партии, като за източник на информация за бройката вярващи се приема последното преброяване, също има порочни елементи в себе си. На първо място, политизира се и се одържавява (прави се зависима от държавата и нейните структури и финансиране) една религиозна общност, която няма чисто български корени, а се отнася до Бога, до трансцендентни вярвания и светоглед, и има поддръжници и съмишленици и извън границите на страната. Политиката е дейност с цел да се придобие участие във властта и управлението на територията на България. Вярата цели, ясно изразено в евангелско-протестантската традиция, да се проповядва спасение чрез Господ Исус Христос на всички народи.⁸ Това проповядване включва „молитва за управляващите, за да живеем в мир и разбирателство“,⁹ но би могло да съдържа и укори към някои практики на управлението, базирано на разбирането за християнски морал и справедливост.¹⁰ Става видно, че идеята за „деполитизация на църквата“, ако бъде изведена в крайност, ще доведе до лишаване от основни граждански и политически права на изповядващите вяра и религия.

Законодателно-философската неприязън към вероизповеданията и тяхното свободно функциониране личи в мотивите на ОП:

„Като превантивна мярка срещу финансиране от източници, които биха могли да използват вероизповедание в България за неправомерни цели, се предлага за всяко получено дарение или наследство от българско юридическо лице или с източник в чужбина, да се уведомяват Дирекция „Вероизповедания“ и Сметната палата“ (ОП, Мотиви, стр. 20).

„Превантивна мярка“, „биха могли да използват“ недвусмислено сочат, че вносителят се интересува от предварително ограничаване на дейността на вярващите и техните организации, без да има каквито и да било данни за реални правонарушения. Презумпцията е, че вероизповеданията като цяло се използват за „неправомерни цели“ и затова ограниченията срещу тях ще бъдат въведени, без да има фактически правонарушения. Съответно и мерките са подобаващи – декларирането на даренията за вероизповеданията е пред две държавни институции Дирекция „Вероизповедания“ и Сметната палата.

Трудно може да се намери по-тираничен модел на законодателно мислене от демонстрирания тук. Ако можем да формулираме това мислене в една фраза, тя би звучала

⁸ Библията. Евангелие от Матей, глава 28, стихове 16-18.

⁹ Библията. Първо послание на апостол Павел до Тимотей, глава 2, стихове 1-4.

¹⁰ Ев. Лука, 13:32; Ев. Марко 6:18.

така: „Вярващите са потенциални престъпници, а техните църкви – потенциални престъпни организации до момента до който ние, държавата, не решим, че не са“.

Донякъде е разбираема логиката на политическите сили, които управляват територията на република България, да се опитат да защитят националните интереси, като гарантират лоялността на всички на територията на страната към управлението на страната. Подобна лоялност обаче не може да бъде постигната с профанизиране на сакралното и превръщането на вярата в Бога в локална кауза. Нарушаването на изконни права, закрепени в Конституцията, международното право и принципите на свободното демократично общество, не помага на стремежа за стабилизиране на общественото доверие към държавата. С подобно стесняване на идеята и същността на вярата лоялността към локалното управление, държавата в случая, по-скоро бива подкопавана поради нелепите настоявания вярата в Бога да бъде подчинена на дискриминационни бюрократични ограничения, за които няма фактически и правни основания.

Отменя се правото на събрания на закрито чрез забраната за използване на сгради, неодобрени за религиозна цел

В §8 от ОП четем:

„(2) Не се допуска извършване на публични религиозни обреди в сграда или нейно помещение, които не са предназначени за извършване на религиозна дейност.
[...]

(3) Религиозните общности и религиозните институции представят до края на м. Февруари всяка година (...) списък на обредните, молитвените и богослужебните домове, предназначени за извършване на техните публични религиозни обреди.“

Свободата на събрания на закрито без разрешение от властите е основен принцип на демократичното и свободно общество, закрепен в чл. 43, ал. 3 на КРБ.

Определянето на това какви хора, с какви убеждения да се събират в какви сгради, и това определяне да подлежи на разрешение от държавата, е възможно само в едно недемократично, тиранично управление. Точно това правят предложените изменения и допълнения в ЗВ, цитирани по-горе.

Повтаряме, че събиранията на престъпни групи са забранени по друг нормативен ред, подлежат на оперативни действия и не се неутрализират презумптивно чрез отнемане на основни права на хора, несвързани с такива престъпни групи.

Отменят се важни политически права на български граждани чрез забрани за изразяване на мнение или критика спрямо държавата или нейната политика от страна на църквите и тяхното ръководство, наложени под предлог за спазване правилото за „отделяне на църквата и държавата“ и за неизползването на църквата за „политически цели“

В §10 от ОП, четем:

„(2) Към заявлението (за регистрация на вероизповедание – б.м.) се прилагат: (...) 3. Декларация от членовете на ръководството, че са пълнолетни български граждани и не участват в ръководни органи на политическа партия...“

Неясно защо е нужна декларация от членовете на ръководството, че са пълнолетни. Определянето на дееспособността с пълнолетието е основен правен принцип, който не следва да бъде извеждан за пореден път във всеки нов закон. Текстът ограничава съвестта, мисълта и убежденията на хората, като вярата на хората на практика ги дисквалифицира от упражняване на политически права. Ако аргументът е, че участието в ръководството на партия и на вероизповедание представлява някакъв конфликт на интереси между вяра и политика, то стои въпросът защо законодателят не е предвидил ограничения за участие в ръководство на атеистични организации и политически партии едновременно? Смесването на атеизъм и политика според исторически прецеденти от новата българска история води до тоталитаризъм и тиранично единовластие на един режим, който задължава всички да бъдат атеисти или да бъдат наказвани ако откажат.

Легализира се широкомащабна дискриминация (неравно третиране) на основа религия

Като цяло ограничителният характер на новите законодателни инициативи, касаещи вярата в Бога, религията и религиозното изразяване и дейност, представлява неравно третиране на основа религия, тъй като за атеистични и нерелигиозни убеждения няма подобни ограничения. Дискриминацията е широкомащабна, защото ще бъде установена на законодателно равнище, няма да е местна инициатива или изолиран случай. Неравното третиране е неблагоприятно такова, защото за хора с нерелигиозни убеждения и техните организации не съществува презумпцията, че вършат незаконна дейност по принцип и че са обвързани с терористични организации, без да има доказателства или причини за такова обвинение. Ограничаването на правото на свобода на мисълта, информация, вероизповедание, на сдружаване, чрез ограничителни правила при регистрация и финансиране, са недопустими за едно свободно и демократично общество с установен конституционен ред на плурализъм и защита на основни човешки права.

Един допълнителен и конкретен пример са несъразмерно високите глоби при установени нарушения на ЗВ, предвидени в §25 на ОП и надвишаващи 6-12 пъти средната работна заплата за страната.

Обвързване на християнската просветителска, религиозна и благотворителна дейност, както и тази на други вероизповедания, и нуждата от ограничаване свободата на вероизповедание с тероризма без никакви основания за такава връзка

Този проблем вече бе разгледан по-горе.

Заключение и възможни последици

Като цяло и двата законопроекта са непропорционално ограничителни срещу религията и вярата, било тя християнска, мюсюлманска или друг вид. Личи стремежът на вносителите да лишат хората, изповядващи религиозни убеждения, и техните организации от възможност да

участват в обществения живот свободно и наравно с хората, които не са вярващи или членове на дадено вероизповедание.

Крайният резултат от въвеждането на законодателство с философия като описаната по-горе ще е религиозни общности и свещенослужители, които са придатък на държавната бюрокрация и изразяват идеите и мненията на управляващия политически елит поради крайната си зависимост, в която са поставени. Друг възможен резултат за тези вярващи и религиозни общности, които желаят да запазят своята мисловна, духовна и вероизповедна независимост от наложени от държавата ограничения в посланието и вярата, ще бъде те да функционират на ръба на закона или извън светския закон, запазвайки своите убеждения и съвест.

В практичен юридически план подобно законодателство ще влезе в пряко противоречие с българския основен закон, с Европейската конвенция, международното законодателство и принципите на демократичното и свободно общество.

Религиозните общности, и конкретно протестантско-евангелските църкви, ще имат избор между две възможности: да станат придатък на държавата, като се съгласят на пълен бюрократичен и финансов контрол на дейността си и посланията си, или да откажат да се подчиняват на ограниченията, които са въведени в нарушение на Конституцията, международното право и принципите на демократичното общество, и да търпят административни и дори наказателни санкции, да водят дела и преписки и да живеят и функционират на ръба на закона или извън него.

За да не бъдат вярващите изправени пред подобен недостоен за едно демократично общество избор, предложените изменения и допълнения в ЗВ следва да бъдат отхвърлени изцяло. Въпросите за финансирането на вероизповеданията могат да бъдат решени, както и до момента, на базата на съществуващото вече законодателство.

(Бележка: Към момента на изготвяне на настоящото изложение предстои обсъждане и гласуване на проектите в пленарно заседание на Народно събрание на второ четене.)

18 октомври, 2018 г.

Свобода за всеки
адвокатска и правозащитна група
сайт за свободата на съвестта, религията и словото
www.svobodazavseki.com

Адрес в Интернет на настоящия текст:
<http://svobodazavseki.com/images/pdf/2018-analiz-zv.pdf>

адв. д-р Виктор Костов